Lausunto
3.10.2022
574/03.01.01/2022

Minna Punakallio, Tommi Karttaavi

Hallintovaliokunta

Asiantuntijapyyntönne 28.9.2022

Valtion talousarvioehdotus vuodelle 2023: kuntatalous, ICT/Digi

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on kääntänyt energian, raaka-aineiden sekä ruuan hinnat kuluvana vuonna jyrkkään nousuun. Pitkittynyt inflaationäkymä nousevine korkoineen ja keskimääräistä kovempine palkkapaineineen haastaa kuntia, mutta erityistä huolta kunnissa herättää talouden ja kuntatalouden muutoksiin liittyvä epävarmuus.

Epävarmuutta liittyy erityisesti vuoden 2023 alussa toteutuvaan kaikkien aikojen mittavimpaan julkisen sektorin uudelleenjärjestelyyn: hyvinvointialueuudistukseen, jonka lopulliset vaikutukset kuntatalouteen selviävät vasta vuoden 2022 tilinpäätöstietojen valmistuttua. Uudistuksen myötä nopeasti kasvavat ikääntymiseen liittyvät menopaineet siirtyvät hyvinvointialueiden ja valtion harteille. Toisaalta uudistus muuttaa yksittäisten kuntien taloutta pysyvästi ja kasvattaa kuntien suhteellista velkaantuneisuutta rajusti. Samalla se myös kaventaa kuntien talouden liikkumavaraa, kun kunnan tulot ja menot supistuvat noin puolella.

Kertaluonteisten ajoitustekijöiden, arviolta 1,2 miljardia euroa, vuoksi vuosi 2023 on kuntataloudessa kuitenkin poikkeuksellisen vahva. Vahvojen talouslukujen ja kuntatalouden rahavirtojen suurten prosenttimuutosten taakse kätkeytyy kuitenkin kustannusten poikkeuksellisen ripeä kasvu. Ripeään nousuun vaikuttaa inflaation ohella kunta-alan ansiokehitys.

Kuntatalouden tehtävät painottuvat 2023 lähtien varhaiskasvatukseen ja koulutukseen, joiden laskennallinen palvelutarve pienenee. Valtionvarainministeriön ennuste pitääkin sisällään tiukan menokurin, jossa kuntatalouden toimintamenot kasvavat vuosina 2024–2026 keskimäärin 2,9 prosenttia vuodessa. Verorahoitus kasvaa suurin piirtein samaa vauhtia, mutta muuttoliikkeen, rakennetun ympäristön korjaustarpeiden sekä vihreän siirtymän

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

edellyttämä investointien kasvu painaa kuntatalouden rahoituksellisen tasapainon miinukselle. Korkojen nousu kiristää myös kuntataloutta.

Kuntatalouden ennuste saavuttaa vuonna 2023 hallituksen sille asettaman nimellisen rahoitusasematavoitteen (nettoluotonanto -0,5 % suhteessa bruttokansantuotteeseen). Rahoituksellisen tasapaino heikkenee keskipitkällä aikavälillä. Akuutti talouskriisi vaivaa kuitenkin vain pientä joukkoa kuntia. Painelaskelman mukaan laskennallinen talouden sopeutuspaine (toiminnan ja investointien rahavirran alijäämä) kasvaa kehyskauden lopussa kaikissa kuntakokoryhmissä, suhteellisesti eniten pienimmillä kunnilla. Kuntatalous ei kestä tulevalla hallituskaudella uusia, kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvia leikkauksia.

Valtion kuntalinjaukset vuonna 2023 lähellä neutraalia

Sanna Marinin hallituksen tavoitteena on ollut pitää kuntatalous koko maan tasolla neutraalina suhteessa valtion päätösperäisiin toimiin. Lisäksi hallitus on päättänyt korvata kunnille sekä koronaepidemiasta että Ukrainan sotaa pakenevien henkilöiden palveluista aiheutuvat laskennalliset lisäkulut.

Vuodelle 2023 valtion talousarvioehdotus esittää uutta, 43 miljoonan euron suuruista leikkausta kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen. Se on noin yksi prosentti kuntien peruspalvelujen valtionosuuden ja verotulomenetysten korvausten yhteissummasta vuonna 2023. Leikkauksesta pysyväksi kuntien tulopohjan heikennykseksi jää 33 miljoonaa euroa.

Vuonna 2023 kuntien peruspalvelujen valtionosuusprosentti laskee 1,50 prosenttiyksiköllä 22,09 prosenttiin. Lasku aiheutuu valtionosuusleikkauksen ohella siitä, että rahoitus uusiin valtionosuusjärjestelmän lisäosiin (hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, asukasmäärän kasvun ja syrjäisyyden lisäosat) otetaan järjestelmän sisältä eli pienentämällä muuta kunnille maksettavan valtionosuuden määrää.

Julkisen hallinnon ICT-toiminnan kehittäminen

Kunnat ovat koostaan riippuen hyvin eriarvoisessa asemassa ICT:n kehittämisen ja digitalisaation suhteen. Lisäksi kehittämisen edellytyksiä syövät heikko taloustilanne, hallinnolliset uudistukset sekä pula osaavista tekijöistä, jota pahentaa entisestään kilpailu osaajista hyvinvointialueiden kanssa. Monissa tapauksissa kunnille tulevat aiheuttamaan kustannuksia myös ICT-sopimukset, joita hyvinvointialueetkin siirtymäaikana hyödyntävät ja joiden kustannuksia kunnat eivät voi täysimääräisesti periä niiltä takaisin. Kuntien ICT-menot eivät myöskään useissa tapauksissa laske suoraan suhteessa hyvinvointialueille siirtyvään toimintaan ja osuuteen verokertymästä.

Vuodelle 2023 ei talousarvioesityksessä myöskään enää ole 10 miljoonaa euroa kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmään. Kannustinjärjestelmää sinällään ei voi pitää valtakunnallisesti kovin vaikuttavana digitalisaation edistäjänä, mutta tukea saaneissa kuntaryhmissä sitä on pidetty positiivisena lisänä, jota ilman jotkut kehityshankkeet olisivat jääneet toteuttamatta. lisäksi järjestelmä on kannustanut kuntien väliseen yhteistyöhön digikehityksessä.

Yhteenvetona voi todeta, että talousarvioesityksessä ei ole juurikaan mitään kuntien ICT-toiminnan tai digitalisaation kehittämistä tukevaa, päinvastoin kuntien vähätkin kehittämisresurssit uhkaavat kulua hallinnollisista uudistuksista ja muista valtion hankkeista aiheutuviin tietojärjestelmä- ja organisaatiomuutoksiin.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Punakallio
Pääekonomisti

Tommi Karttaavi
Johtaja, tietoyhteiskunta-asiat